

s'explica com a un compromís entre *naulejar* i *noliar*, i és molt possible que hom vagi crear una variant **naulium* al costat de *naulum*, ja en una etapa antiga per la influència de **nauliare*, i que de **naulium* vagi resultar *noli* tal com *api* d'APIUM i *avi* d'*AVIUS. Notem que el baix-llatí *nauleum* es troba en el mateix document d'Alcoll de 1282 i en un altre de Cotlliure de 1362 (Jal). La *-t* final com a deguda a la paragoge de tipus *prèmit* < *premi* costa de creure en l'explicació generalment admesa (veg. n. 1), car en tal cas esperàriem trobar testimonis freqüents d'una vacil·lació entre *noli* i *nòlit* en català antic: cosa que no ocorre gaire; i, a més, aquesta mena d'ajustament a la fonètica catalana els mots acabats en *-i* no sembla ser molt antiga.⁴ Com va indicar JCoromines en el seu esmentat estudi (*EntreDL* III, 208), *noli* fou assimilat als nombrosos llatínismes en *-it* com *dèbit*, *dipòsit* etc. N'hi podem afegir d'altres també náutics i de dret (mercantil o civil) com *còmit*, *apòsit*, *hàbit*, *lícit*, *mèrit*, *emprèstit*, *tràmit*, *trànsit*, fet que fou causa que la *-t* també aparegués en *en jòlit* (dit dels vaixells ancorats en un port que balancegen),⁵ fet damunt *joli*, manlleu del fr. *joli* 'alegre' a través de l'occità.

El cast. ant. *nólito* [en Tafur 1435-39, *nólit* en Nebrija 1495] és un manlleu del català (*DECH* II, 915b²⁵ 59).⁶ Del català *nòlit* deuen derivar-se també la variant italiana *nólito*, que Petrocchi assenyala en diversos autors dels ss. xvi-xix,⁷ i també el prov. mod. *nòli*, *nólis* (Mistral), amb la pèrdua fonètica de la *-t*, regular en el dialecte.⁸ Com indica JCoromines (*EntreDL* III, 208), la ò d'aquestes formes en lloc de l'*au* antic les denuncia clarament com a manlleus, i l'accentuació prova que no són d'origen francès sinó del català. Aquesta disseminació del mot català no estranya gens si recordem que l'ús del *Consolat* en tot el Mediterrani fou molt extens durant tota l'Edat Mitjana.

DERIV.: *Noliar* ant. 'noliejar' [*Coneix. Spícies* 91v, ms. de 1455], de **nauliare*, fet damunt *naulum* (vegeu supra); *noliament* ant., també en *Coneix. Spícies* 91. *Noliejar* 'llogar (una nau) per conduir mercaderies, persones' [*Cost.Tort.*, ed. Oliver, p. 393; 1285-91 «scriuiu a aquell qui per mi era en Palerm que *nolieiàs* barches» (*BABL* VII, 276); Jaume I, *Crònica* (*DAG., AlcM*), Muntaner, *Crònica*, cap. 200, Col. Pop. Barc. VI, 21.28; 1354 (*BABL* V, 288 i 289); 1382 (Alart, *InvLC*), 1419 (Bofarull, *Marina Cat.*, 101)]; 'donar a lloguer un vaixell' [*Consolat*, cap. 186: «Senyor de nau qui *noliejerà* la sua nau a mercaderes ...» (ed. Moliné, p. 81a)]; 'contractar per a un lloguer el transport d'una mercaderia en un vaixell' [*Consolat*, cap. 89, p. 50]; una variant *naulejar* en la Reva de Perpinyà de 1284 (*RLR* IV, 376), en doc. de 1295 i 1364 (Alart, *InvLC*) i 1333: «*naulegam* una cocha de II cubertes per anar en Sicília» (*BABL* V, 290). La *au* de *naulejar* s'ha d'explicar com a arcaisme rossellonès, fet freqüent en les *VidesR*, en *InvLC* etc. *Noliejador* [*Consolat*, cap. 183, ed. Moliné, p. 80b, variant *naulejador* en doc. de 1364 i 1396 (*InvLC*, s. v. *naulejar*)]. *Noliejament* [1343: *DAG., AlcM*; 4 exs. de 1393-96 en *InvLC*; la variant *naulejament* en doc. de 1364 en

InvLC].

¹ Evidentment *DFa.* considera *nòlit* una formació amb la *-t* afegida com en el cas dels vulgars *àpit*, *gènit*, *prèmit* (per *api*, *geni*, *premi*), opinió compartida per *AlcM*; més avall indiquem per què ens costa d'acontentar-nos amb aquesta explicació. — ² Notem l'ús de *nòlits* com a equivalent del nom de joc de nois, *bòlits*, a Mallorca; es diu també *nòlits-bòlits* segons *DAG.*; aquest diccionari dóna *nòlits* en aquest sentit d'un document mall. de 1782, *AlcM* el dóna sota *nolis* però amb la notació fonètica *nòlīs* (= *nòlits*) i *nòlis*. — ³ Interessa notar que una forma *anolitzar una barca* 'llogar-la' fou usat segons *DAG.* a Torroella de Montgrí (Baix Empordà) durant els ss. xvii i xviii. — ⁴ Per exemple, no hi ha cap rastre de la variant amb *-t* de *vogi*, mot ben documentat en el S. xv i fins a l'època moderna; el primer exemple d'*àpit* es troba, segons les nostres dades, en el *TbPu.* d'O'POU (1575), p. 48b, que és ja força antic. Notem també *comèrcit* rimant amb *exèrcit* en Gaspar de Verí, a. 1502 (*JMBover, BiEscrBal.* II, 503.34.6); veg. també *ensèmit* (*ENSEMS*). — ⁵ El vulgarisme català *jòlit* es propagà també des d'antic: it. *in giólito* [Annibal Caro, c. 1550], cast. *en jólito* [mateixa data, ja en Lope de Rueda i Cervantes], angl. *jolitee* usat per Chaucer [c. 1390], veg. *ENJÒLIT*. — ⁶ Veg. també les observacions de G. Colón en *Encicl. Ling. Hisp.* II (Madrid 1967), 216. — ⁷ *Terlingen*, 226-7, vol derivar *nólito* d'una contracció de *naulizatio* (!), i contra testimonis abundants s'entossudeix a afirmar que el cat. *nòlit* ve de la forma italiana i el cast. *nolit(o)* també. — ⁸ *PSW* V, 407a recull *noli* només en Portal, *Lettres de Change* (S. XIV, publicat a Marsella) i en el Floretus, i *nolit* en Jacme Olivier, mercader de Narbona, S. XIV, amb tres exemples, i en el Petit Thalamus de Montpeller. Pansier dóna *noli* i *naulejar*, l'any 1371.

Nolla, V. *anoll* (ANY)

NOM, del llatí NŌMEN id. □ 1.ª doc.: orígens de l'idioma (*Hom.*, Llull etc.).

D'ús general en totes les èpoques i comú a totes les llengües romàniques. S'ha discutit molt si les formes romàniques provenen d'un acusatiu en NOME(N) o d'un analògic *NOMINE(M);¹ en la nostra opinió el mot català amb la forma del francès, occità i italià és derivat d'aquell i el cast. *nombre* i evidentment també el bearnès *nomi* d'aquest.² Altrament, el mot català presenta la particularitat de tenir una *o* oberta, poc explicable per la base llatina.³ Aquest vocalisme que és gairebé general en tot el territori llevat dels bisbats de Girona i Elna (en aquest darrer predominant *num* < *nom*),⁴ i que té antiguitat (apareix en el *Spill* de JRoig, cap a l'any 1460),⁵ és degut a un canvi fonètic que s'ha operat —com va mostrar JCoromines— en una sèrie d'altres mots.⁶ Com a detall curiós, notem que hi ha hagut algú qui va fer el plural en la forma de *nòmens*, absolutament inusitada.⁷

En l'aspecte semàntic notem el sentit de *nom* com a